

Lunds Universitet
Socialhögskolan
Socialt arbete med inriktning mot
kulturmöten och integration (SoL 066)
Vårterminen 2001

ATT VARA UNG OCH INVANDRARE- **En attitydundersökning bland invandrarungdomar**

Författare: Per Holmblad
Johanna Svahn

Handledare: Agneta Hedblom

Abstract

The purpose of our essay was to find out how the immigrated youth, experience, that Swedes around them look at them, as part of the group immigrants and how the Swedes look at them as individuals. We also wanted to know how the immigrated youth look at themselves and other immigrants.

We interviewed eight students in the ninth grade who are immigrants. We came through our interviews to the conclusion that the immigrated youth that we interviewed had a general idea of what immigrants are like, which was quite negative. They did not think this way about themselves, their family or their friends. They also thought that Swedes have a settled view on what immigrants are like. The immigrated youth we interviewed had a very positive view on their future.

We can in our essay not show that the immigrated youth were influenced by what others say, or think, about them. The research and the theoretical starting point in our essay say that you as a person become who you are in interaction with other human beings and therefore do get influenced by what others say to and about you.

Förord 5

1. Inledning	6
1.1 Problemformulering	6
1.1.1 Hur Landskrona kan kopplas till problemformuleringen	7
1.2 Syfte	8
1.3 Frågeställningar	8
1.4 Begreppsdiskussion	9
1.4.1 Invandrare	9
1.4.2 Etnicitet	11
2. Metod och urval	13
2.1 Metodval	13
2.2 Urvalsmetod	13
2.3. Resultatens tillförlitlighet	14
2.4 Analys och transkribering av intervjuer	15
2.5 Etiska överväganden	15
2.6 källkritik	16
2.7 Fortsatt framställning	16
3. Avhandling av problemet	17
3.1 Teoretiskt perspektiv	17
3.1.1 Symbolisk interaktionism enligt Mead och Cooley	17
3.2 Tidigare forskning	19
3.2.1 Etablerade och outsiders- granskapsproblem mellan ”gamla” och ”nya” invånare	19
3.2.2 Aktuell forskning på området	22
3.3 Resultat av empirin	26
3.3.1 Gemenskap utifrån etnicitet och ett gemensamt upplevt utanförskap	26
3.3.1.1 <i>Kontakt med svenskar</i>	28
3.3.2 Hur ungdomarna upplever att svenskar ser på dem	29

3.3.3 Identitet och framtid	32
3.3.3.1 <i>Dubbel identitet och kluvenhet</i>	32
3.3.3.2 <i>Hur ungdomarna ser på invandrare som grupp och hur de ser på sig själva</i>	33
3.3.3.3 <i>Framtid</i>	33
3.4 Analys	34
3.4.1 Identitet och stigmatisering	34
3.4.2 Utanförskap	37
3.4.3 Framtidsutsikter	39
4. Avslutning	40
4.1 Sammanfattning	40
4.2 Slutdiskussion	41
5. Källförteckning	44
5.1 Övriga källor	45
<u>Bilaga 1. Intervjuformulär</u>	46

Förord

Denna uppsats hade inte varit möjlig utan de intervjuade ungdomarna på Dammhagskolan. Därför vill vi framförallt tacka er. Därtill kommer också personal på Dammhagskolan som vi vill tacka för trevligt bemötande och lån av lokaler.

Vi vill också framföra vår uppskattning till Lars B Ohlsson som snabbt har svarat på våra mail och därigenom hjälpt oss att lösa flera oklarheter. Vår handledare Agneta Hedblom ska också ha tack för att ha läst igenom vår uppsats och kommit med en del synpunkter.

1. Inledning

1.1 Problemformulering

Vi har båda två under vår praktik jobbat med ungdomar. Sammantaget med denna termins studier kring kulturmöten och integration har en del funderingar och tankar väckts hos oss. Därför vill vi fördjupa oss i något som vi dels upplevt som problematiskt under vår praktiktid, dels försökt förstå rent teoretiskt under denna termin.

Det svenska samhället håller på att delas efter etniska skiljelinjer. Social ojämlikhet förstås allt oftare i termer av kulturell olikhet och det kulturella förbinds med etnicitet och ras. Denna typ av etnisk hierarkisering vad gäller boende, arbete, makt och sociala livskarriärer är i grunden konstruerade åtskillnader. Vi har fått ett samhälle som är etniskt delat i såväl social som kulturell mening. Stödet för de sämst ställda krymper i takt med att dessa i allt högre grad blir definierade som "främmande", som "de Andra". Det finns en hotbild av en "invasion" av flyktingar och import av "främmande" kulturer som undergräver den svenska nationella gemenskapen. (Ålund, 1997, s 6-10).

Problem som i realiteten snarast är förbundna med social ojämlikhet, förstås ofta i snäva etniska och kulturella termer. "Annorlunda kultur" förstås som den grundläggande orsaken till alla problem som förknippas med invandrare, flyktingar och etniska minoriteter. (ibid. s 12).

Invandrarungdomar blir lätt stigmatiserade som grupp både i media och av svenskar i sin fysiska och psykiska närmiljö dvs. i skolan, på orten de bor, i bostadsområdet m.m. Invandrarungdomar förknippas med rapporterade händelser om våldshandlingar och brott på ett betydelsefullt sätt. De betraktas som annorlunda, främmande, primitiva och våldsamma. Ofta ses de som en enhetlig grupp vars olikheter inte tas hänsyn till. Strukturella problem i samhället görs till individuella i invandrarungdomarnas fall. Detta kopplas också till dessa individers kulturella och etniska bakgrund .

Den yttre samhällseliga ramen utgör det spänningsfält inom vilken identitet formas, livsformer uppstår och framtidsvisioner skapas. Vi utgår ifrån att människor är sociala

varelser och att individerna formas i samspel med sin omgivning. När människor definierar något som en sanning i teorin, resulterar det ofta i att det blir en sanning i praktiken. Om svenskar i dessa ungdomars närmiljö börjar definiera invandrarungdomar som grupp, som ett problem, blir de således också ett problem. Gruppen riskerar att ta över svenskarnas definition och börjar betrakta sig själva som ett problem. Frågan om vem man är besvaras i grunden enligt Berg utifrån individernas skilda erfarenheter. Identiteten eller den individuella tillblivelsen speglar den sociala identifikationen. Vardagslivets upplevelser fungerar som grundläggande mekanismer för vem man är. (Berg, 1998, s 175).

”Olika bilder av Rinkeby får i sin tur avgörande konsekvenser för såväl lokalsamhället som för enskilda Rinkebybors självbild och handlingsutrymme. Bildens makt får ofta självbekräftande följder i verkligheten”. (Ålund, 1997, s 14).

När beteckningen ”invandrare” blir till en negativt laddad kategorisering av människor så får beteckningen en stigmatiserande funktion i vardagslivet, i skolan och på arbetsmarknaden. Olika människor, invandrade såväl som födda och uppväxta i Sverige, etiketteras för livet med en kategoritillhörighet som är synonymt med ett utanförskap, att vara annorlunda och ett andra gradens medborgarskap. (Sernhede, 2000, s 5). Vi ville undersöka vad invandrarungdomar upplever att svenskar i deras närmiljö har för uppfattning om dem som individer och som grupp samt vad ungdomarna har för bild av sig själva och andra invandrare.

1.1.1 Hur Landskrona kan kopplas till problemformuleringen

Landskrona hade under 1960-talet en betydande arbetskraftsinvandring till framförallt Öresundsvarvet, där ca. 25% av alla anställda hade utländsk bakgrund. Från 1975 och under 1980-talet dominerades invandringen av människor från Libanon och Turkiet. På hösten 1985 inrättade Invandrarverket en flyktingförläggning i Landskrona och fyllde på så sätt många tidigare tomma lägenheter. Under perioden 1986 till 1992 togs totalt 414 flyktingar emot av kommunen. Den dominerande gruppen var arabisktalande människor. Från och med 1993 var det inbördeskriget i det forna Jugoslavien, som kom att prägla flyktingströmmen till Landskrona. I slutet av 1993 fick 60 000 bosnier och Kosovoalbaner uppehållstillstånd i Sverige. Bara under åren 1994 och 1995 anlände två tusen flyktingar till Landskrona. Den dominerande gruppen var bosnier och

Kosovoalbaner. Åren 1996 och 1997 handlade flyktingmottagandet om en mer normal nivå, drygt ett hundratal per år. (Jönsson, 1997, s 434-435).

Landskrona är en stad som gått från blomstrande varvsindustri till att bli en stad i nedrustning. Denna sedan länge hårt prövade stad p.g.a. varvsnedläggning och sociala problem, har i många år brottats med arbetslöshet. Under 1994-95 fick denna kommun på omkring 38 000 invånare dessutom ett tillskott på nästan tvåtusen flyktingar. Det rörde sig inte om kommunplacerade flyktingar utan om människor med permanent uppehållstillstånd som lockats till Landskrona av privata hyresvärdar i centrala stan där hundratals lägenheter länge stått tomma. Därför bor de flesta flyktingarna i äldre hus i Landskrona centrum medan de allra flesta svenskarna bor i stadens nybyggda ytterområden. (ibid. s 435).

Dammhagskolan är en av grundskolorna i Landskrona kommun och har upptagningsområde Landskrona centrum. Detta innebär att ca. 76 % av eleverna på skolan har utländsk bakgrund, dvs. de har själva invandrat eller har invandrade föräldrar. (Kerstin Anderlind, rektor på Dammhagskolan). Skolan har ofta kommit att förknippas med kriminalitet, bråk och droger. Detta gjorde oss intresserade av hur unga invandrare upplever sin situation och vad de själva tycker och tänker. Vi valde Landskrona och Dammhagskolan med tanke på den höga andelen elever med utländsk bakgrund, skolan lämpade sig därför bra för den typ av studie vi ville göra. Vi har gjort en kvalitativ undersökning i form av åtta stycken intervjuer på Dammhagskolan. Detta med elever i nionde klass som har utländsk bakgrund.

1.2 Syfte

Vårt syfte är att ta reda på vad invandrarungdomar upplever att svenskar i deras närmiljö har för uppfattning om dem som individer och som grupp samt vad ungdomarna har för bild av sig själva och andra invandrare.

1.3 Frågeställningar

Vad anser invandrarungdomarna att svenskar i deras närmiljö har för bild av dem, som grupp och som enskilda individer?

Hur ser invandrarungdomarna på sig själva?

Hur ser invandrarungdomarna på invandrare som grupp?

Hur ser de på sin framtid?

Vilka kontakter har de med svenskar i sin vardag?

Upplever de ett utanförskap?

1.4 Begreppsdiskussion

Vi tänker under denna rubrik ta upp begreppen invandrare och etnicitet, vilka är viktiga att förstå för den fortsatta läsningen av vår uppsats.

1.4.1 Invandrare

Begreppet invandrare används mycket olika i såväl dagligt tal som i offentliga sammanhang. Vi tänker här ta upp ett antal olika definitioner, för att sedan bestämma oss för vilken innebörd vi lägger i begreppet invandrare i denna uppsats.

Svårigheten att precisera vem som är invandrare, för att inte tala om en ”andra generationens invandrare”, hänger samman med att begreppet invandrare täcker in fler dimensioner än en person som har vandrat in i landet till skillnad från en person som är född här. Sådana andra dimensioner har att göra med begrepp som folk, nation, etnicitet och ras. (Ds, 2000:47, s 20). Man kan utgå från objektiva kriterier såsom medborgarskap, födelseland, vistelsetid i Sverige, familjebildning eller modersmål. Man kan också utgå från subjektiva kriterier, varvid det avgörande kan vara den aktuella personens utseende eller om han eller hon talar svenska med eller utan brytning. Den indelning som personen i fråga själv gör kan därför naturligtvis ibland avvika från den andra människor gör. En person som känner sig svensk kan med andra ord betraktas som invandrare av andra eller tvärt om. (Ds, 2000:43, s 22).

Haluk Soydan tar i boken *Socialt arbete med etniska minoriteter* upp begreppet invandrare. Enligt honom lanserades begreppet i slutet av 1960-talet för att ersätta det negativt belastade begreppet ”utlänning”. Nu har även begreppet invandrare fått samma klang i mångas öron. Något nytt begrepp har emellertid inte lanserats. Soydan menar att den normalt ansedda innebörden av invandrarbegreppet är individer som har invandrat

till ett land som de inte är födda i. Han påpekar att när man refererar till den empiriska verkligheten så är ”invandrare” en mycket heterogen grupp människor. Skillnaderna gäller exempelvis deras ursprungsländer, utvandringsskäl, klasstillhörighet i ursprungslandet, kön och ålder. (Soydan, 1999, s 25).

I departementsskrivelse 2000:43 från Kulturdepartementet har man gått igenom hur begreppet invandrare används inom olika myndigheter. Arbetsgruppen har i sin delrapport förklarat att begreppet invandrare och personer med utländsk bakgrund när det används i författningssammanhang bör definieras på följande sätt:

Invandrare: Personer som själva faktiskt har invandrat och som har folkbokförts i Sverige.

Personer med utländsk bakgrund: Såväl utrikesfödda personer som själva invandrat som personer födda i Sverige med minst en utrikesfödd förälder.

Diskrimineringsombudsmannen (DO) och Jämställdhetsombudsmannen har i några av sina handböcker använt begreppet invandrare. I DO:s handbok *För aktiva åtgärder* definieras invandrare som personer som är födda i ett annat land och som flyttat till och bosatt sig i Sverige, oavsett personens medborgarskap och invandringsskäl. I samma bok förekommer också begreppet personer med utländsk bakgrund, vilket definieras som ”första eller andra generationens svenskar”. (Ds, 2000:43, s 30).

I de flesta rapporter betecknar begreppet invandrare personer som själva faktiskt har invandrat. Exempel på sådana rapporter som man tar upp i Ds 2000:43 är *Delaktighet för integration* (integrationsverkets rapportserie, 1999:4), *Invandrare och invandrares barns brottslighet* (BRÅ-rapport, 1996:2). Ibland avser emellertid begreppet invandrare inte endast personer som själva faktiskt har invandrat. I *Invandrarna i socialförsäkringen* (RFV REDOVISAR, 1996:11) betecknar begreppet, i Sverige folkbokförda personer som är födda utomlands eller har utländskt medborgarskap. I *Arbetsmarknaden för invandrare* (Ura, 1999:5) sägs invandrare vara en befolkningsgrupp av utomnordisk härkomst. (ibid. s 31-32).

I *Det handlar om personer- inte kulturer!* (Folkhälsoinstitutet, 1999:21) har begreppet definierats som personer födda utomlands eller födda i Sverige med minst en utländsk förälder. När begreppet används i skolsammanhang har det däremot omdefinierats till

att innefatta elever berättigade till modersmålsundervisning. Som skäl för de bägge definitionerna har det i rapporterna angetts att det är tänkt att det skall inkludera ”såväl första som andra generationens invandrare”. (Folkhälsoinstitutet, 1999:21, s 11-12).

Enligt Ds 2000:43 förekommer begreppet invandrare också som en del av vissa andra begrepp. I *Social rapport 1997* (SoS-rapport, 1997:14) förekommer bl.a. begreppen **invandrarungdomar** och **ungdomar med invandrarbakgrund**. Båda begreppen definierar ungdomar med minst en förälder född utomlands som invandrare. **Andra generationens invandrare** används i *Arbetsmarknaden för invandrare* (Ura, 1999:4) som en beteckning på personer med båda eller en av föräldrarna födda utanför Norden. (Ds, 2000:43, s 32-33).

I denna uppsats använder vi framförallt begreppet invandrarungdomar. När vi använder begreppet menar vi personer födda utomlands eller födda i Sverige med minst en förälder född utomlands. Vi använder därmed begreppet invandrarungdomar på samma sätt som *social rapport 1997*. Denna definition stämmer in på de ungdomar som vi intervjuat.

1.4.2 Etnicitet

Begreppet etnicitet är ett komplext begrepp och det finns många sätt att definiera det. Lange och Westin (1981) har arbetat fram en beskrivning av begreppet och den återges i Soydan (1999, s 23). I de allra flesta definitioner används någon av följande variabler eller någon kombination av dessa för att ringa in en etnisk grupp:

- gemensam religion
- gemensam kultur
- gemensamt nationellt eller geografiskt ursprung
- gemensam ras eller fysiska kännetecken
- gemensamt språk.

Utöver dessa utmärkande kännetecken brukar man också använda den etniska gruppens vikanäsla som den känslomässiga variabeln i definitionen. Denna variabel handlar alltså om gruppmedlemmarnas känsla av att tillhöra samma grupp. (ibid.).

Gemensam ”kultur” förknippas ofta nära samman med begreppet etnicitet. I denna bemärkelse utgör kultur en delaspekt av etnicitet. En etnisk grupp kan så att säga existera på basis av dels de idéer, värderingar och normer som gruppmedlemmar delar med varandra, dels deras känsla av att tillhöra en bestämd etnisk grupp. I begreppet ”kultur” ligger funktionen att ge meningssammanhang för dess medlemmar och att tillhandahålla regler för socialt handlande. Alla mänskliga handlingar som inte är biologiskt styrda är, enligt denna definition, kulturella särdrag. Gemensam kultur är heller inte en geografiskt anpassad gränsdragning. (ibid.).

Vår reflexion är att etnicitet ofta används för att ange skillnader mellan olika grupper. Oftast är det minoriteter som benämns som etniska grupper, medan majoriteter beskrivs som nationer. På så vis är det en definition som tillskrivs andra än oss själva, vilket leder till en åtskillnad mellan ”vi och dom”. Ove Sernhede i *Nordisk Sosialt Arbeid* (2000:1) menar att när vi talar om etnicitet är det ofta något vi förknippar med ”de andras”. De främmande kulturernas oförmåga att släppa sina gamla traditioner och religiösa vidskepliga föreställningar. Etnicitet är något de andra har, något som försvårar deras anpassning till vår förnuftsbase och rationella kulturella ordning. Att vara vit europeisk eller svensk framstår som något av en självklar utgångspunkt mot vilken alla skillnader mäts. På detta sätt blir den västerländska kulturen normen.

Sernhede skriver i artikeln i *Nordisk Sosialt Arbeid* att begreppet etnicitet ofta framträder som en i det närmaste naturligt given kategori som talar om människors olikheter på ett modernt och neutralt sätt, utan att blanda in gener och rasteorier. Sernhede menar att etnicitet tar sin utgångspunkt i kultur. Han påpekar även att flera av de postmoderna teoretikerna har en ståndpunkt som innebär att etnicitet är en social och kulturell konstruktion och att det därför räcker att tala om kulturella identiteter. Han menar också att etnicitet idag i vissa sammanhang spelar den roll teorier om ras en gång gjorde. Etnicitetsdiskursen handlar liksom rasismdiskursen om sätt att dela in människor. Etnicitet handlar om sätt att tala om skillnader och människors egenskaper. Sernhede varnar för risken med att göra sociala villkor till frågor om kultur. När exempelvis invandrarungdomars problem görs till kulturella problem, istället för att se till deras villkor i det svenska samhället som orsaken till deras problem. (Sernhede, 2000, s 5).

2. Metod och urval

2.1 Metodval

Vi har valt att göra en kvalitativ studie i form av genomträngande intervjuer. Vi har valt kvalitativ metod utifrån vårt syfte och våra frågeställningar där vi vill ta reda på invandrarungdomars attityder till olika saker. Vi anser att kvalitativa intervjuer är det bästa sättet att få fram de attityder som dessa invandrarungdomar har. Vi har varit intresserade av att förstå och hitta mönster hos dem vi intervjuat. Är man intresserad av människors sätt att resonera och reagera och att särskilja eller urskilja handlingsmönster anser vi att man bör göra en kvalitativ studie. (Trost, 2001, s 15-16).

Med en kvantitativ studie hade vi kunnat få in fler svar på våra frågor. Vi anser dock att ett problem med kvantitativ metod skulle vara de ofta kortfattade fast svar man får. Det skulle vara svårt att genom t.ex. en enkät få tillförlitliga svar, speciellt med tanke på att en del av de ungdomar vi intervjuat har språkliga brister. Risken att de inte skulle förstå enkätfrågorna är stor och därmed också risken att de helt enkelt inte svarar på frågan. Det finns heller ingen möjlighet att ställa följdfrågor på det sätt vi som kunnat göra under intervjuerna.

Vi hade först tänkt att använda helt öppna intervjufrågor men beslöt oss för att använda oss av den riktat öppna frågemetoden, vilken innebär ett antal strukturerade frågor där vi följer upp med följdfrågor. (Lantz, 2000, s 21). Eftersom vi inte visste hur mycket de ungdomar vi intervjuat skulle ha att säga om de ämnen vi ville ställa frågor kring såg vi det klokast att ha strukturerade frågor (se bil.1). Detta för att säkert få svar på våra frågeställningar och vårt syfte.

2.2 Urvalsmetod

Vi har gjort kvalitativa intervjuer med 8 stycken invandrarungdomar, fyra killar och fyra tjejer i nionde klass på Dammhagskolan i Landskorna. Två stycken har bott i Sverige hela sitt liv och har invandrade föräldrar. Övriga har bott i Sverige mellan 3 och 13 år. Ungdomarna kommer från fem olika länder. Vi valde medvetet elever i nionde klass för att de står inför sitt val till gymnasiet och därmed har tvingats tänka till

om sin framtid. Vi har gjort ett icke slumpmässigt urval dvs. vi har styrt vårt urval strategiskt med tanke på kön, personlighet samt kriteriet att man är invandrare, enligt den definition vi använder oss av i vår uppsats. Vi har inte haft något bortfall i vårt urval. Det har snarare varit så att när andra elever fick höra talas om att vi skulle göra intervjuer ville de också bli intervjuade.

De begränsningar vi har gjort i vårt uppsatsarbete har vi gjort med hänsyn till den tid vi haft till vårt förfogande för uppsatsen. Vi ansåg oss inte hinna bearbeta mer än åtta intervjuer. Vi håller här med Jan Trost när han säger att man skall begränsa antalet intervjuer för att göra materialet mer hanterbart samt att färre antal välgjorda intervjuer är värda mer än ett större antal mindre väl utförda. (Trost, 2001, s 110). Det kan i och för sig vara svårt att uppfylla vårt syfte med ett så litet antal intervjuer men som sagt sätter tiden här ramen för vårt arbete.

2.3 Resultatens tillförlitlighet

Vi har velat ta reda på invandrarungdomars attityder till olika saker. Innan vi gjorde våra intervjuer diskuterade vi om det skulle vara hämmande för ungdomarna att vi gjorde intervjuerna på den skola där de går. Vi hade funderingar på att istället göra intervjuerna på stadsbiblioteket i Landskrona eller på något café för att platsen skulle vara mer neutral och att de därför skulle kunna slappna av bättre i intervjusituationen. Vi kom dock fram till att skolan ändå är en plats där ungdomarna känner sig trygga eftersom den är välkänd för dem. Det är deras hemmaplan, vilket är positivt ur psykologisk synvinkel.

Att sitta i en offentlig lokal kan också verka hämmande på deras vilja att prata, även om våra frågor inte var av känslig natur. Med tanke på ljudnivån från andra som kan uppstå på t.ex. ett café ansåg vi heller inte att det var en lämplig miljö. Detta med tanke på att vi spelade in intervjuerna på en minidisc spelare. Intervjuerna ägde rum på skolans lärarrum i en avskild del inredd som ett bibliotek, där vi kunde sitta ostört. Detta var en plats som ungdomarna inte vanligtvis vistas på och det var därför lite spännande att vara där. Intervjuerna varade i genomsnitt 45 minuter.

Det faktum att Johanna har gjort sin praktik som kurator på skolan tror vi enbart har varit positivt för intervjusituationen. De ungdomar vi intervjuade visste vem Johanna var sedan tidigare. Vi tror därför att de kände sig trygga i intervjusituationen. Det är viktigt att påpeka att ingen av ungdomarna hade samtalskontakt med Johanna under den tid hon gjorde sin praktik på skolan.

2.4 Analys och transkribering av intervjuer

Analysarbetet har gått till så att vi har transkriberat de åtta intervjuerna i sin helhet. Detta har varit ett medvetet val från vår sida eftersom vi inte ville förlora den röda tråden och helheten av intervjuerna. Vi tycker också att ungdomarnas sätt att uttrycka sig är en viktig del i att förstå dem. Därför ville vi inte sammanfatta intervjuerna med våra ord. Sedan delade vi in materialet i tre huvudteman, med tillhörande delteman. Utifrån dessa teman gjorde vi en resultatredovisning där vi tog med lämpliga citat från intervjuerna. I dessa citat har vi dock tagit bort vissa överflödiga ord utan att citaten för den skull förlorar sitt innehållsliga värde. Vi gjorde därefter en analys av våra teman. Analysen delade vi också in i tre teman för att underlätta läsningen.

2.5 Etiska överväganden

Personalen på Dammhagskolan har varit informerad om att vi tänkt göra intervjuer och har hela tiden varit positivt inställda till det hela. De är också mycket intresserade av att få ta del av uppsatsen. De vi har intervjuat har naturligtvis informerats om vår tystnadsplikt, deras anonymitet samt att intervjuerna spelades in på en minidisc spelare. Detta har skett muntligen. De ungdomar vi intervjuat går i nionde klass och är därmed minst 15 år. Deras namn och ursprungsland är fingerade. De frågor vi ställde kan inte heller anses vara av känslig natur. Vi ansåg det därför inte nödvändigt att få ett godkännande av målsman för att få göra intervjuerna trots att ungdomarna är minderåriga. Vi ville inte heller att ungdomarna skulle oroas inför intervjun eller förstora upp det hela. Därför ville vi använda oss av så lite formaliteter som möjligt. Vi har därför nöjt oss med att ungdomarna själva har sagt ja till att medverka.

2.6 Källkritik

Vad det gäller litteratur har vi använt oss av på området erkända auktoriteter. De vi haft som huvudkällor är Aleksandra Ålund som är professor i sociologi vid Umeå Universitet. Hon har sedan 1971 forskat kring internationell migration och etniska relationer. Aleksandra Ålund har en gedigen bakgrund på området. Hon har skrivit ett stort antal böcker och artiklar på området både på svenska och engelska.

(http://www.umu.se/soc/personal/alund_aleksandra.htm). Ove Sernhede är docent i socialt arbete vid Göteborgs Universitet. Han har forskat mycket om hur vita ungdomar fascinerar, påverkas och anammar den svarta musikkulturen och alla dess attribut.

Norbert Elias (1897-1990) doktor i filosofi. Hans bok *Etablerade och outsiders* har vi haft stor användning av och kunnat dra paralleller till vår egen studie. Elias har dock skrivit sitt huvudarbete om civilisationsprocessen. En nackdel med Elias studie av Winston Parva kan vara att den publicerades redan 1965. Vi anser dock ändå att den har relevans för dagens samhällsdiskussion. (Elias & Scotson, 1999). Nader Ahmadi är

doktor i sociologi och universitetslektor vid institutionen för socialt arbete vid Stockholms Universitet. Hans forskning handlar till största delen om olika kulturella uppfattningar och om jagbegreppet sett ut ett islamiskt perspektiv. (Ahmadi, 1998, s 6).

Lars-Erik Berg är professor i sociologi och arbetar vid Göteborgs universitet samt Skövde Högskola och Halmstad Högskola. Han har forskat inom området social psykologi och då främst med inriktning på barn.

(<http://www.sociology.gu.se/STAFF/lars-erik.berg.htm>). Mats Hilde är doktor i sociologi och universitetslektor vid Lunds Universitet. Han har forskat inom områden som missbruksvård, narkotikapolitik m.m. (<http://www1.ldc.lu.se/soch/MH.htm>).

Lars B Ohlsson är doktor i socialt arbete och forskar om ungdomar. Han arbetar vid Lunds Universitet. (<http://www1.ldc.lu.se/soch/LO.htm>). Haluk Soydan är professor och verksam i olika konstellationer som jobbar med integrationsfrågor. Rune Johansson är historiker och har bl.a. skrivit om begreppet etnicitet.

2.7 Fortsatt framställning

I följande kapitel kommer vi ta upp vårt teoretiska perspektiv dvs. den symboliska interaktionismen. Sedan kommer vi in på tidigare forskning, där vi redogör för Norbert Elias studie av grannskapsproblem mellan ”gamla” och ”nya” invånare i en industriort i

England. Därefter tar vi upp aktuell forskning på området. Vi redovisar sedan resultat av empiri i form av intervjuer och kommentarer. Analysen har vi valt att lägga separat efter resultatet av empirin. I analysen tar vi också upp ej tidigare nämnd forskning som vi ansåg relevant för analysen. Avslutningsvis kommer en sammanfattning och en slutdiskussion.

3. Avhandling av problemet

3.1 Teoretiskt perspektiv

3.1.1 Symbolisk interaktionism enligt Mead och Cooley

Teorier har vi användning för när vi vill förklara och förstå fenomen. De skall tydliggöra och förenkla de sammanhang vi har för avsikt att undersöka. I den här uppsatsen är den symboliska interaktionismen utgångspunkt för hur stigmatisering och mänsklig identitet formas. Vi kommer inte att gå in på någon detaljerad psykologisk analys utifrån detta, men vårt teoretiska perspektiv finns med som bas för fortsatta resonemang framöver i uppsatsen.

Georg Herbert Mead (1863-1931) och Charles H Cooley (1864-1929) är den symboliska interaktionismens tongivande gestalter. De intresserade sig för samspelet mellan individen och samhället och det sociala samspelets betydelse för utvecklingen av individens självkänsla och självbild. (Hilte, 1996, s 109). Interaktionismens kärna kan sägas utgöra ett försök att så långt som möjligt följa tanken att människan är social, att hennes personliga individualitet är uttryck för socialitet. Mänskliga individer kan inte urskiljas utanför den sociala processens ramar. Vårt väsen som människor både skapas och formas i vårt sociala livsrum. (Berg, 1998, s 153-154).

George Herbert Meads grundläggande uppfattning är att människans jag växer fram i samspelet med andra. Individen erfar inte sig själv på ett direkt sätt genom interaktion med andra utan upplevelserna förmedlas alltid via omgivningens reaktioner och synpunkter. Det innebär att vi får tillgång till vårt jag först när vi gör oss själva till ett objekt och ser oss själva med andras ögon. När människor blir ett objekt för sig själv skapas möjligheter till självreflektion. Det medvetna jaget utvecklas genom det sociala

livet, i den process som Mead kallar "rollövertagande" eller "att ta den andres attityd mot en själv". En människa blir en handlande person genom andras reaktioner på henne själv. (Hilte, 1996, s 112-113). På detta sätt är människans hela kognitiva förmåga att sätta form och innehåll på sin tillvaro uppbyggd på alla de relationer hon ingår i. (Berg, 1998, s 159).

Mead och interaktionismen har uppfattningen om att människans sociala jag inte är ett ting utan en ständigt pågående process. Förutsatt att människan samspelar med andra i olika sociala situationer kommer hon att skapa olika bilder av sig själv. (Hilte, 1996, s 114). Personligheten formas i stor utsträckning i den intima krets av barnets signifikanta andra, de närmaste, mamma och pappa m.fl. Utifrån Mead bör man akta sig för att dra en alltför stark kvalitativ gräns mellan föräldrar och alla andra människor "där ute i världen", de som Mead kallar "Den generaliserande andre". Detta är anonyma människor som inte har sina egna konkreta ansikten, som har blivit "man", "folk" eller "samhället". Den generaliserande andre innefattar normer och värderingar som föreskriver hur livet bör levas. Enligt Mead krävs ett nära umgänge med "Den generaliserande andre" för identitetens utveckling till en särskild personlighet. I själva verket är ett jag en del av samhället. (Berg, 1998, s 160-165).

Charles H Cooley beskriver mänsklig samvaro som relationen mellan min idé om den andre och resten av mitt medvetande. Samhället uppfattar han som en relation mellan olika idéer. Vi kan aldrig möta andra människor oförmedlat utan vi möter bara våra egna föreställningar om den andre. Cooley utvecklade sin idé om människors samspel med sin omgivning till att gälla även uppfattningen av det egna jaget. Han menar att det enskilda medvetandet inte kan skiljas från den sociala kontexten utan bildar en aspekt av den. Vårt jag påverkas således av de människor vi kommer i kontakt med. Cooley använder begreppet spegeljag för att beskriva hur människans sociala jag växer fram i samspel med andra. Eftersom vi inte kan se in i andra människors medvetande är det svårt för oss att bedöma hur andra ser och bedömer oss. Det vi känner när vi tänker på oss själva grundar sig på hur vi tror andra tänker om oss. På så sätt styrs våra handlingar av andras reaktioner och omdömen. (Hilte, 1996, s 109-111). Därmed är denna utgångspunkt grundläggande för varför invandrarungdomarnas upplevelser av närmiljöns bild av dem är intressantare att undersöka, än närmiljöns faktiska åsikter.

Cooleys begrepp spegeljaget sätter fingret på vår känslighet och mottaglighet för andras reaktioner på våra handlingar. Spegeljaget består emellertid inte av ett antal fixerade självbilder utan beskriver snarare jaget som en process. Alla de små uttryck, gester och blickar som vi dagligen bevittnar påverkar både vårt jag och våra handlingar. (ibid. s 110).

3.2 Tidigare forskning

3.2.1 Etablerade och outsiders- grannskapsproblem mellan ”gamla” och ”nya” invånare

Norbert Elias (1897-1990) har på ett mycket intressant sätt för den här uppsatsen skrivit om vad som sker i ett vanligt bostadsområde i en engelsk industristad kallad Winston Parva när ett antal nyinflyttade försöker anpassa sig till stadsdelen. Följden blir en konflikt och maktkamp mellan ”etablerade”, de gamla familjerna och nyinflyttade, ”outsiders”, som gäller hur man ska bete sig för att accepteras. Den gamla gruppens makt utövas genom moralisk stigmatisering i form av förtal och skvaller. Genom att brännmärka den stökiga minoriteten bland de nya invånarna blir hela gruppen moraliskt stigmatiserad. Norbert Elias beskriver hur denna moraliska stigmatisering är ett allmänt förekommande maktmedel inom varje maktförhållande mellan en etablerad och dominerande grupp och en underordnad, dominerad grupp. Man kan hitta varianter av samma grundläggande figuration, möten mellan grupper av nykomlingar, invandrare och grupper av gamla invånare, över hela världen. De sociala problem som skapas av denna sociala rörlighet har vissa gemensamma drag. (Elias & Scotson, 1999, s 5-7).

”Vi och dom”-förhållanden och stigmatisering har sin utgångspunkt i relationer, inte individuella egenskaper. I ett samhälle med nätverk av familjer inträffar det utan undantag att vissa familjer börjar betraktas som ”bättre” eller alternativt ”mindre trevliga”, ”sämre”, ”mindre respektabla” eller vilket ord man nu väljer att använda. (ibid. s 133).

Det som visar sig i Elias undersökning av Winston Parva är en episod i utvecklingen av ett industriellt, urbant område. Utvecklingen förde med sig slitningar och störningar. De som redan hade bosatt sig i området hade i lugn och ro kunnat utveckla ett tämligen stabilt liv och en egen gemenskapstradition. De ställdes inför det faktum att människor

som i någon mån avvek från det som värderades högt inom deras egen krets i fråga om attityder, vanor och övertygelser slog sig ner i närheten av dem. Spänning uppstod mellan gamla och nya invånare. De gamla invånarna satte högt värde vid de normer och levnadssätt som hade utvecklats hos dem. Allt detta var fast knutet till deras självaktning och den respekt de ansåg sig förtjäna från andra. (ibid. s 134-135).

Nykomlingarna som slog sig ner i det nya området upplevdes som ett hot mot denna ordning, inte för att de skulle ha för avsikt att rubba den, utan för att deras beteende fick de gamla invånarna att känna, att varje närmare kontakt med dem skulle hota deras egen ställning, dra ner dem till en lägre statusnivå både i deras egna ögon och i omgivningens. De skulle skada grannskapets prestige med alla de tillfällen till stolthet och belåtenhet som den erbjöd. I den meningen så uppfattades nykomlingarna som ett hot av de gamla invånarna. Med den extrema känslighet för det som kan hota den egna ställningen som människor brukar utveckla inom ett statusladdat, socialt rörligt samhälle, noterade de genast en hel del i nykomlingarnas beteende som sårade deras känslor och föreföll dem vara tecken på en lägre ordning. Skvallret tog snart fasta på allt som kunde ställa nykomlingarna i dålig dager och bekräfta den egna känslan av överlägsenhet i moral och uppträdande. (ibid.).

Nya invånare måste vänja sig vid rollen som nykomlingar som försöker komma in i, eller tvingas till beroende av, grupper med egna redan etablerade traditioner, och de måste ta itu med de specifika problem som hänger samman med den nya rollen. Ofta hamnar de i rollen som outsiders i relation till etablerade och mäktigare grupper, vilkas normer, övertygelser, känslor och seder skiljer sig från deras egna. Nykomlingarna inriktar sig på att förbättra sin position, medan de etablerade försöker vidmakthålla sin. De etablerade markerar sin ställning på olika sätt, däribland genom förödmjukande skvallor, stigmatiserande föreställningar om hela gruppen baserade på observationer av den sämsta minoriteten, nedsättande kodord och så långt som möjligt utestängning från alla möjligheter till makt. Kort sagt genom fördomar och diskriminering. Eftersom de etablerade vanligen är mer välintegrerade och i allmänhet mäktigare kan de sätta stor kraft bakom sina övertygelser. De kan rentav förmå outsiders att acceptera en bild av sig själva som är formad efter den ”sämsta minoriteten”. De kan ofta påtvinga nykomlingarna övertygelsen att de inte bara har mindre makt utan också är ”av naturen” underlägsna den etablerade gruppen. Denna internalisering av den överlägsna

gruppens nedsättande omdöme som del av det egna samvetet och den egna självbilden, förstärker i hög grad den etablerade gruppens övertag och överlägsenhet. Bland unga medlemmar av grupper som blir utfrusna, utestängda och sårade i sin självkänsla händer det att man ger igen mot de etablerade grupperna. På så vis lever de också upp till fördomarna. Logiken i deras känsla och handling verkade vara. ”Vi skall tvinga er alla att lägga märke till oss, om inte med kärlek så med hat”. (ibid. s 108, 143-144, 147).

Medvetenheten om ojämna statusförhållanden visar sig tydligt bland de nya invånarna i Elias studie. Alla som intervjuades i det nya området nämnde namnet ”råtthålet” som en allmänt accepterad beteckning på sin del av stan. De var medvetna om rykten och skvaller och håller till viss del med om den bilden. Det fanns en allmän besvikelse över att inte bli betraktade som individer, att bli stigmatiserade som grupp. De ungdomar som hade någon önskan om att ta sig upp i världen och retade sig på skuggan som föll på dem genom att deras bostadsort hade dåligt rykte i trakten hade en tendens att flytta därifrån så snart som möjligt. Detta gav plats åt nya invandrare av vilka förmodligen en del gick igenom samma cykel. Många av de nya invånarna retade sig på den överlägsna attityd som de etablerade invånarna intog mot dem. De kände sig orättvist behandlade eftersom det fokuserades enbart på negativa händelser och ”bråkigheten” som bekräftade de fördomar som fanns. Händelser i det nya området som inte stämde med den förutfattade meningen var ganska ointressanta för de etablerade. (ibid. s 71-73, 80).

Ungdomarna i det nya området, liksom andra unga, brottades med frågan ”vem är jag?” och ”vad har jag för värde och ställning som individ?” Svaren avgjordes inte bara av vad de själva kände och observerade i relation till medlemmar av den egna familjen utan också av vad andra personer i deras närmiljö ansåg och sade om deras egen familj och om dem själva. Elias hävdar att denna outsiderposition har ett avgörande inflytande på framväxten av deras självbild, på deras känsla av identitet och stolthet i relation till andra och på hela deras personlighetsutveckling. De fick en mycket sårbar och vacklande självkänsla. De var osäkra på sitt värde, sin roll och uppgift i samhället. De var inte säkra på vad andra tyckte om dem och vad de skulle tycka om sig själva. En annan aspekt var deras oförmåga att se sig själva i ett längre framtidsperspektiv. Ofta ägnade de lite tid åt att fundera över sin framtid och tog snarare en dag i taget. (ibid. s 106, 108, 159).

3.2.2 Aktuell forskning på området

Det har skrivits mycket om invandrarungdomars situation i Sverige under 90-talet. Utgångspunkten har ofta varit ungdomarnas sociala villkor och identitetsutveckling.

Ove Sernhede talar i en artikel i *Nordisk Sosialt Arbeid* om det farliga i att dra slutsatser om människors agerande utifrån deras etnicitet och kulturella bakgrund. Han menar att det finns en tendens i samhället att ge samhällliga fenomen kulturella förklaringar. Sernhede menar att det är farligt att göra sociala villkor till frågor om kultur. (Sernhede, 2000, s 4).

Aleksandra Ålund diskuterar samma tendens som Sernhede. Ålund benämner fenomenet ”kulturalisering”. Hon säger att problem som i verkligheten snarast hänger ihop med social ojämlikhet kulturaliseras. Man ser problemen i etniska och kulturella termer. Annorlunda kultur ses som den grundläggande orsaken till alla problem som involverar invandrare, flyktingar och etniska minoriteter. Ålund drar samma slutsats som Sernhede att kulturaliseringen döljer den sociala verklighetens verkliga skillnader och problem. (Ålund, 1997, s 12).

Aleksandra Ålund tar också upp den viktiga aspekt som vi själva tar upp i vår problemformuleringen dvs. att man i många sammanhang ser invandrare som en homogen grupp och vad detta kan få för konsekvenser för de berörda. Hon menar att beteckningar som invandrare, flykting eller naturaliserade svenskar aldrig kan användas för att beskriva en hel grupp människor. Att måla upp bilden av en grupp människor och beskriva dem som en homogen grupp, när de alla i själva verket är unika individer, kan endast ha en negativ inverkan på dem man beskriver. (ibid. s 81).

Att man omvandlar strukturella problem och gör dem till individuella genom generaliseringar av människor kopplade till deras etniska och kulturella ursprung eller bakgrund är vanligt i Sverige idag. Ålund säger som tidigare nämnts att stereotypa kategoriseringar bara kan vara negativt för redan utpekade människors livsvillkor. Detta innebär att deras möjligheter att forma sina egna liv efter de förutsättningar de själva har, minskar genom sådana stereotypiseringar. När man bemöts som en homogen grupp

tenderar man också sannolikt att stigmatiseras och formas av den stereotypa bild man bemöts av. (ibid. s 81).

Något som är viktigt för alla människor och som blir än viktigare för invandrare är sökandet och skapandet av en egen identitet. Ungdomar som vuxit upp i Sverige med invandrade föräldrar och ungdomar som själva invandrat till Sverige uppvisar en större komplexitet i sitt identitetssökande än andra ungdomar. Ungdomar är liksom alla människor utsatta för komplexa inflytelser under skapandet av sin identitet. Känslan av vem man egentligen är och utvecklandet av sin egen identitet påverkas ofta av stereotyper som syftar till att placera in människor i bestämda kategorier. Detta gäller särskilt etnisk tillhörighet sammankopplat med en bestämd kultur. Ålund menar också att identitetsskapandet är en ständigt pågående process som innehåller många dimensioner, såväl kollektiva som personliga. (ibid. s 124).

Som nämnts söker invandrarungdomar precis som alla andra ungdomar sin identitet. Invandrarungdomarna försöker då ofta väva samman sitt förflutna med sin nutid i Sverige. Ålund menar att p.g.a. att ungdomar i multietniska miljöer kommer i kontakt med så många olika kulturer skapas nya identiteter. Hon menar också att man kan se ett gemensamt mönster hos dessa ungdomar. De har en strävan efter att återskapa och identifiera ett ursprungssammanhang. De har ett behov av att upprätthålla en kontinuitet mellan förr och nu. Det är det identitetsmässiga utanförskapet och sökandet efter en sociokulturell tillhörighet som präglar ungdomars identitetsarbete i multietniska samhälle. (ibid. s 145).

Nader Ahmadi tar upp identitetsskapandet och talar om vikten av att ha en egen identitet och vad som kan hända om man inte lyckas skaffa en sådan. Ahmadi menar att en människas identitet är vad som ger en person en fast punkt i tillvaron och en grund att stå på. De invandrarungdomar som har en jaguppfattning som avviker mycket från den dominerande uppfattningen i det svenska samhället och dessutom samtidigt upplever uteslutning och diskriminering, löper en stor risk att inte lyckas med att skapa en egen identitet. (Ahmadi, 1998, s 81-82).

På grund av att många invandrarungdomar inte lyckats skaffa sig en egen identitet känner de sig som främlingar i det svenska samhället. Detta trots att det svenska

samhället är det enda samhälle där de faktiskt verkligen hör hemma. Ahmadi menar att man kan kalla dessa ungdomar för varken-eller-människor. De identifierar sig varken med den svenska eller hemlandets kultur. De känner inte samhörighet med det svenska eller hemlandets samhälle. De är inte solidariska med det svenska eller hemlandets samhälle. De har inte rötter i hemlandet eller i Sverige. Man kan säga att de varken är härifrån eller därifrån. De har lämnat någonstans men inte anlänt någon annanstans. De befinner sig i ett kulturellt och nationellt ingenmansland. (ibid.).

Rune Johansson tar upp identitetsbildningen som en process, baserad på individernas val och omvärldens uppfattning. Individernas val är, som han säger, alltså inte nödvändigtvis tillräckligt för att avgöra tillhörigheten. Oavsett hur de ser på sig själva, kan andra uppfatta dem som medlemmar av en viss grupp. Under vissa omständigheter kan individens identitetsuppfattning på sikt påverkas av detta. I ett konstruktivistiskt perspektiv blir identiteter och skillnaden mellan ”vi” och ”dem” ett resultat av gränsdragningar som lyfter fram något eller några kriterier som är utmärkande för gruppen. Detta förutsätter att gränsdragningar blir accepterade som något naturligt och givet genom en internaliseringsprocess. Johansson skriver att en sådan utveckling bygger på något som är grundläggande och viktigt för människor, nämligen gruppbyggande och gruppmedlemskap, och något som kommer att upplevas som den aktuella identiteten. (Johansson, 1999, s 88-93).

Ett centralt problem beträffande samlevnad mellan etniska grupper inom staterna ligger i uppfattningen om främlingskap som något förtingligt och individer tillhörande en annan grupp, som åtskilda på olika ”objektiva” grunder. Johansson skriver att det ”främmande” behövs för konstruktion och rekonstruktion av den egna identiteten, och detta kan hindra integration. I stället inträder en form av kollektiv stereotypisering genom attribution av vissa egenskaper, definierade i förhållande till de egenskaper som antas känneteckna den egna gruppen. I sådana sammanhang tenderar den nationella majoriteten, vilket i det här sammanhanget definieras som den dominerande men inte nödvändigtvis numerärt största gruppen, att upphöja sina egna tänkta egenskaper till norm. Detta framkallar i sin tur reaktioner från minoritetens sida och understryker tendenser till främlingskap. Resultatet kan bli en ond cirkel, där grupperna ömsesidigt förstärker sitt avståndstagande från varandra. (ibid. s 102).

Den fördomsfulla bilden av problem som kulturellt betingade fokuseras i hög grad på dem som är synliga i det offentliga rummet, nämligen invandrarungdomar. Detta har en negativ inverkan på deras självbild och begränsar deras möjligheter. Fokus har förskjutits från sociala livsvillkor till etniska och kulturella, varigenom den sociala ojämlikhetens realiteter och konsekvenser osynliggörs. (Ålund, 1997, s 166).

Johansson säger vidare att förhållanden som upplevs som reella får reella konsekvenser. Grupper som kategoriseras av omvärlden enligt vissa stereotyper, internaliserar dessa och de blir verklighet genom gruppens handlingar. (Johansson, 1999, s 291).

I skapandet av sin identitet och sin tillhörighet någonstans, eller icke tillhörighet skapas nya tillhörandeskap som grundar sig i gemensamt delade upplevelser menar Ålund. Invandrarungdomarnas svar på att de känner en bristande tillhörighet i Sverige blir att de skapar nya band, relationer och tillhörandeskap. De delar alla en gemensam upplevelse av intern exil. Detta ger i sin tur kulturell närhet, utbyte av sociala minnen, ömsesidigt lånande och gemensamt skapande av kulturella symboler som förenar och förbereder dem för ett kulturellt överskridande. (Ålund, 1997, s 21).

På institutionen för psykosocial medicin i Stockholm har forskare gjort kvalitativa intervjuer för att få en bild av hur iranska flyktingar själva uppfattar sin livskvalitet. Psykisk ohälsa verkar bero mer på dålig förankring i det svenska samhället än att personer varit utsatta för våld i hemlandet. De intervjuade uppgav att förutsättningarna för en bra livskvalitet är att man själv och familjen är frisk, att man är ekonomiskt oberoende genom ett arbete, att det finns möjligheter till rekreation samt att man blir accepterad i det svenska samhället. Det sistnämnda beskrevs bland annat med att ”det behövs en mer korrekt bild av invandrarnas liv”, ”önskan att ha dagliga kontakter med svenskar” och ”behovet att kunna svenska språket bra”. (Rahem, *Metro*; 990207).

Aleksandra Ålund har bedrivit forskning i det invandrartäta Rinkeby under flera år. Där har hon intervjuat många ungdomar, som trots utanförskap och diskriminering, äger vilja och styrka att påverka sin framtid. De har levt i skuggan av sina marginaliserade föräldrar och vill inte själva gå samma väg. Våld och brott är kanske en form av protest mot detta, som ett svar på diskriminering och att samhället inte intresserar sig för dem. Ett samhälle som inte når ut till dem, bakom alla paragrafer om jämlikhet. Medias

negativa bevakning spelar också in. En av Ålunds intervjuade ungdomar berättar om hur detta gör att invandrarungdomarna känner det som om ingen gillar dem. *'Men vi är ju som alla andra, bra och dåliga, och inte värstingar allihop'*. (Ålund, 1997, s 178).

I rapporten *En svartvit arbetsmarknad, om vägen från skola till arbete* (Ds, 2000:47) har de tre arbetsmarknadsekonomerna M Arai, L Schröder och R Vilhelmsson följt ungdomar under sju år efter avslutad grundskola. Statistik och statistiska simuleringsberäkningar pekar entydigt på att ungdomar med utländsk bakgrund har en besvärligare situation på arbetsmarknaden. Skälen är både skillnader i utbildning och att de diskrimineras. De diskrimineras på arbetsmarknaden, de får sämre betyg än andra ungdomar, de hoppar av gymnasiet dubbelt så ofta som andra ungdomar och de "ärver" föräldrarnas arbetslöshet. (Ds, 2000:47, s 10-13).

3.3 Resultat av empirin

3.3.1 Gemenskap utifrån etnicitet och ett gemensamt upplevt utanförskap

De intervjuade ungdomarna talar om att de känner en trygghet i den gemenskap de har med andra från samma land och med samma etniska bakgrund. De pratar om en gemenskap som de inte känner med andra. Ungdomarna känner sig solidariska mot någon som kommer från samma land som de själva. De säger också att de känner sig säkrare och tryggare med dem än med svenskar.

Att man söker sig till människor med samma etniska bakgrund kan bero på en allmän känsla av att man helt enkelt trivs bäst med sina landsmän. Den trygghet ungdomarna känner med dem från samma land som dem själva kan t.ex. grunda sig i att de är rädda att bli missförstådda av de svenska kompisarna dels p.g.a. språkliga brister men också p.g.a. att de kanske är på ett annat sätt än det typiskt svenska.

"Jag känner mig inte lika, hur ska jag säga, trygg, å sånt när jag e med svenska tjejer men med tjejer från mitt land, jag vet inte varför men de känns bara inte lika bra när jag e med dom. För kanske om jag säger nå fel eller nåt sånt så liksom så med tjejer från mitt land kan jag snacka mitt språk liksom de e mitt eget språk". (Beata).

Det som många nämnde var att man skämtar om andra saker med dem som pratar samma språk. Detta för att humorn är annorlunda. Det är också svårt att förklara

skämten på svenska. De förlorar då ofta sin poäng och de exakta orden finns inte på svenska. Ungdomarna känner sig därmed obekväma när det, som de säger, blir löjligt när de försöker översätta det till svenska.

Ungdomarna säger också att de känner en samhörighet med andra invandrare oavsett var de kommer ifrån. Detta för att man vet hur det känns att vara invandrare. De känner en gemenskap i att vara invandrare. De är även medveten om att alla har sina kulturella koder och olika sätt att vara. ”*På nån sätt så känns det mer gemensamt, jag vet inte riktigt varför men man känner mer som om man på nåt sätt kommer från samma land även om man inte gör det*”. (Cesar). En tjej beskriver, att hon inte vill att nya invandrare skall behöva gå igenom samma upplevelse av utanförskap som hon själv kanske gjort:

”Liksom man känner sig, jag vet inte hur men man känner sig som en invandrare typ, så man säger liksom, om du har precis kommit så vill jag va med dej. T.ex. så att inte du ska känna dig utanför eller så, som jag en gång kanske har gjort, så ska uppleva samma sak om de va hemskt alltså”. (Beata).

Ungdomarna som vi intervjuade sa också att andra invandrarungdomar, med eller utan samma etniska bakgrund, har mindre fördomar än svenska ungdomar. De intervjuade ungdomarna upplever, som vi ser det, en slags gemenskap i utanförskapet. De känner en samhörighet och trygghet tillsammans med andra invandrare eftersom de på ett eller annat vis befinner sig i samma situation. Alla invandrare, oavsett ursprung, har utanförskapet och omgivningens fördomar mot sig gemensamt. Med sina invandrade vänner behöver man inte känna sig lika annorlunda eller ensam som på en ort där det exempelvis inte finns så många andra invandrare. Fyra av våra intervjupersoner har tidigare bott på andra platser där det funnits få andra invandrare. De beskriver hur det var svårare att leva där. I Landskrona finner de en gemenskap bland många andra invandrare från olika länder.

En kille säger: *”Här känner man sig inte som invandrare tex. Jag var den enda invandraren i Varberg, där var det inga invandrare alls, i hela stan faktiskt. Inga som jag kände till så där var jag bara med svenskar. Och här finns det massor med invandrare, från mitt hemland också*”. (Gabriel).

En annan av killarna berättar om känslan av att sitta i ett klassrum där nästan alla är invandrare. Detta har han inte upplevt på någon skola han tidigare gått på. *”Man sitter i*

klassen då ser man två svenskar i hela klassen och resten alla invandrare, i den här skolan inte i den andra skolorna som jag har gått på innan.. de va ingenting för mej där borta, jag kunde inte gå, så jag flytta hit.. jag va inte van å va med de folkslaget”. (Felix).

Trots att de intervjuade ungdomarna upplever trygghet tillsammans med andra invandrare uttrycker några av dem en önskan om att det skulle finnas fler svenskar i bostadsområdet och i skolan. Detta för att öka förståelsen mellan svenskar och invandrare. Alla ungdomarna har funderingar över varför det är så segregerat mellan svenskar och invandrare. De spekulerar kring tänkbara anledningar till varför svenskarna inte vill bo i samma område som dem.

Det ofrånkomliga utanförskapet är ett återkommande inslag i de flesta intervjuerna. Eftersom det är ”svenskarnas land”, ”deras hem”, känner invandrarungdomarna sig automatiskt utanför, att de har färre rättigheter. Dessa upplevelser framkallar obönhörligen en känsla av utanförskap. En av tjejerna beskriver: *Liksom jag känner mig som om jag inte e välkommen här eller typ där å här å överallt”.* (Beata).

3.3.1.1 Kontakt med svenskar

De intervjuade invandrarungdomarna har enbart sporadiska kontakter med svenska ungdomar. De träffar svenskar på skolan, men har oftast ingen kontakt med dem på sin fritid. Fyra av de tillfrågade, två tjejer och två killar, håller på eller har hållit på med någon fritidsaktivitet och är medlemmar i någon förening. Det är bara dessa som har kontakt med svenskar på sin fritid, på träningar och på matcher. Genom sin föreningskontakt träffar de regelbundet svenska ungdomar och deras föräldrar. Ingen av de intervjuade umgås dock utöver detta med de svenska ungdomarna. De ungdomar som inte är engagerade i någon förening träffar aldrig eller sällan svenska ungdomar eller vuxna svenskar annat än i skolan. Någon har kontakt med sin granne som har varit ”snäll och tagit hand om dem”. Samtliga intervjupersoner upplever att de bor i ett område med mestadels invandrare. De svenskar som trots allt bor där har de ingen kontakt med. Föreningskontakten blir således avgörande för om man har kontakt med svenskar eller inte.

3.3.2 Hur ungdomarna upplever att svenskar ser på dem

När vi talade med ungdomarna på skolan fick vi en väldigt enhetlig bild av hur de upplever att svenskar i deras närmiljö tycker om invandrarungdomar som grupp. Samtliga intervjuer genomsyras av en uppfattning om att svenskar vill vara mer för sig själva, de tycker att invandrare förstör och vill därför inte ha dem i sitt område, eller att vissa svenskar inte tycker om invandrare och därför inte vill bo tillsammans med dem. Upplevelsen att svenskar i deras närmiljö tycker att invandrare förstör är ett återkommande inslag i intervjuerna, liksom att invandrarungdomar är störiga och tjuvaktiga. De anser att de blir stigmatiserade som grupp och att man sällan betraktar dem som individer med olika individuella särdrag. Svenskarna ger problemen en kulturell förklaring och skyller därmed på invandrare.

En kille säger: Det spelar ingen roll var man kommer ifrån, det är alltså hur man är med sig själv alltså. För att om någon gör en fel tror man att, som om en bosnier gör fel, tror man att alla bosnier är dumma och gör fel /.../. Det är ju jättedumt. För då lär man aldrig känna någon. Eller vill inte känna någon heller, eftersom man tror dom är som andra.. hör man bara vad dom andra säger och någon som säger att dom är nära tjuvar, har man den uppfattningen om dom ju". (Adam).

Flera av ungdomarna upplever sig vara dömda på förhand, vilket gör det svårt att egentligen lära känna någon. De upplever att svenskar i deras närmiljö vill "skydda sitt eget" och därför har de fördomar mot invandrare och anser dem ha lägre status. En av de intervjuade killarna har blivit förföljd av en misstänksam expedit i en bokaffär när han skulle handla. "För om man går i en affär så är det typ en svensk följer efter bakom en och ser om man tar nå eller inte..... Det är ju självklart. Det är ju asså.. man ser att utlänningar, man ser dom asså lite lägre status än svenskar. Så det är nog därför". Varför tror du det är så? "Nä, för att det är ju deras land. Det är ju vi som kom till deras.. Deras hem ju.. Deras land ju". (Adam). Detta att det är svenskarnas land är något som återkommer och verkar spegla ett ofrånkomligt utanförskap även hos de som bott i Sverige större delen av sina liv. Hur de än gör är de ändå i underläge jämfört med svenskarna, eftersom de är invandrare i någon annans land och hem. Därmed upplever de att svenskarna automatiskt faktiskt har fler rättigheter här. En av killarna säger att: "...Dom tycker det är fel att utvandrare kommer här hit till Sverige och får lika bra som svenskarna när det är ett svenskt land". (Cesar). De intervjuade ungdomarna har som

sagt en likartad uppfattning om vad svenskar i deras närmiljö har för bild av invandrarungdomar. En tjej uttrycker det bl.a. så här:

”Det har gått så mycket rykten om att det bara är utländska ungdomar som håller på att förstör saker och så, tex. en gång hörde man några tanter som snacka ”ja, kolla vad dom håller på med..” många ser oss kanske som vi är idioter eller nåt sånt, att vi bara är människor som kommer hit för att försöka ta över det som tillhör dom, men så är det inte”. (Daniela).

Alla har en bestämd uppfattning om vad de tror andra tycker om deras skola. Det är en ”blatteskola” eller en ”invandrarskola”, i negativ bemärkelse. Invandrarungdomarna tror att vuxna svenskar och elever från andra skolor med mer svenska elever anser att Dammhagskolans elever är störiga, bråkiga att de förstör och är mindre kunniga samt att de inte lär sig något. En kille säger så här: *”Jag tror dom ser det mer som en dålig skola för vissa är emot utlänningar å så tänker dom det är bara utlänningar, dålig skola på grund av det å sånt”. (Cesar).*

En annan kille menar att: *”Alla har uppfattningen om att Dammhag är, vad säger man, en blatteskola. För att många utvandrare, få svenskar. Man tror säkert att.. För att Dammhag dom som har gått här har skapat jättestora problem alltså. Några som har gått här har typ varit stora gangsters och sånt. Så alla får fel uppfattning om Dammhag idag /.../. Nä för asså Dammhag, du vet, är ju stämplad invandrare totalt, och asså fel sorts invandrare. Såna blattar”. (Adam).*

Några av de intervjuade gör skillnad mellan vuxna svenskar och svenska ungdomar, angående deras bild av invandrarungdomar. De anser att vuxna svenskar är mer trångsynta och har mer fördomar än de unga svenskarna, eftersom de äldre vill bevara det gamla och för att de inte är vana vid invandrare. De svenska ungdomarna är mer öppna eftersom de har mer kontakt med invandrarungdomar, menar de.

Ett genomgående drag i de intervjuade ungdomarnas upplevelser är den orättvisa och negativa uppmärksamhet som svenskar i deras närmiljö, som de upplever det, fokuserar på. De anser att många svenskar hakar upp sig alldeles för mycket på när invandrare är inblandade i problem, är högljudda eller på annat sätt inte uppför sig efter gängse norm, jämfört med hur de reagerar när svenskar betar sig likadant. Så här uttrycker en kille det: *”Det finns ju många utländska som kommer i trubbel och sånt. Men det finns också svenskar som kommer i trubbel. Fast det är dom utländska man, vad heter det, man*

kollar lite närmare på. Det är dom man bryr sig om". (Adam). En av tjejerna påtalade att svenskar kan tycka att invandrarungdomarna är högljudda och störiga när de går på stan och vi frågade om de skiljer sig från hur svenska ungdomar beter sig när detta händer. Så här svarade hon oss:

"Nej du, det kan jag inte påstå, för att jag har många kompisar, herre gud hur dom är till skillnad från mig. Å dom är från Sverige då. Asså dom är jättesnälla och sånt, men dom är väldigt högljudda och dom syns och hörs och allt sånt där, så jag tror inte det är det. Det är bara det att vi bor i deras land, antar jag". (Daniela).

En kille illustrerar hur man kan bli bemött som ung invandrare (låter nedstämd): *"En gång fick jag höra faktiskt att det, när jag slogs med en kille, var det en lärare här på denna skolan som sa. Det var jag och en svensk kille som slogs. Så tog han bort mig och sa att jag hade lärt mig att slåss i mitt hemland, för att det var krig och sånt där"*. (Gabriel). Gabriel flyttade från sitt hemland när han var två år men han har ändå tagit till sig lärarens förklaring, trots att han tycker att den saknar logik. Samtliga av de intervjuade ungdomarna upplever att det fokuseras för mycket på negativa händelser som bekräftar de fördomar som redan finns, samt att omgivningen inte bryr sig om när det sker något positivt. Flera av ungdomarna ger exempel på saker som är bra på skolan, som att få blir retade och utfrysas, men menar i nästkommande mening att det är inget som deras närmiljö intresserar sig för.

Alla intervjuade upplever att invandrarungdomar blir orättvist dömda utifrån en liten minoritets brister. De håller dock till stor del med om närmiljöns uppfattning och inställning till invandrarungdomar, men känner inte igen sig själva eller sina bekanta utifrån den bilden. De upplever att svenskarna har en tendens att dra alla över en kam, att de inte ser deras individuella olikheter och positiva sidor. De anser att de absolut skulle ändra uppfattning om de bara gav invandrarna en chans och lärde känna dem utan att ha förutfattade meningar om dem.

3.3.3 Identitet och framtid

3.3.3.1 Dubbel identitet och kluvenhet

Ungdomarna utvecklar en ”både och” identitet eller en ”inget alls” identitet. De får en delvis dubbel identitet men många känner också en kluvenhet. En tjej säger så här: *”Jag känner mig, jag vet inte hur jag ska säga, vark.. jag känner mig som svensk. Jag tänker inte mycket på det heller, hur jag känner mig. Jag känner mig som där jag kommer från helt enkelt, mitt hemland då”*. (Eleonor).

En kille känner sig som invandrare när han är hemma och pratar sitt modersmål och som svensk när han är i skolan. Andra är väldigt osäkra angående sin identitet och har svårt att beskriva hur de känner sig. En annan kille känner sig som svensk när han umgås med svenskar, som invandrare när han umgås med invandrare och som en från hemlandet när han är hemma.

”Jag ser mig som en irakier, men jag har bott här så länge så jag har vant mig vid att va, ja, jag betar mig som en svensk och så där. Så jag känner mig, man kan säga att jag känner mig som en svensk. När jag är med svenskar känner jag mig som en svensk, när jag är med invandrare känner jag mig som invandrare och hemma känner jag mig som en irakier”. (Gabriel).

En tjej talar om att förlora sin identitet i Sverige och att man till slut inte hör hemma någonstans. Hon känner sig som en från det land hon kommer ifrån när hon är i Sverige och som svensk när hon är i hemlandet.

”När jag va där i mitt hemland så ville jag komma hit till Sverige, så när jag då äntligen kom hit så saknade jag där å sånt, liksom de e mitt hemland å sånt, alla mina släktingar e där å allt sånt men jag, jag vill nog hellre va här. Så då kände jag att även om dom va mina släktingar så va dom lite så, främlingar å sånt. Här känner jag liksom allihopa, för jag flyttade hit när jag var sju år, då va jag liksom ett barn å så, så liksom här e mitt hem fast där borta mitt hemland liksom. Jag vet inte hur jag ska förklara”. (Beata).

Ingen av de ungdomar som vi intervjuat känner sig helsvensk. En av tjejerna säger att hon känner sig som en från sitt hemland och det är inget hon vill ändra på. En av killarna har växt upp i Sverige med hemlandets kultur och seder och känner sig därför inte som svensk. För vissa är det viktigt att passa in och vara som en svensk. De anstränger sig för att anpassa sig och att prata svenska.

3.3.3.2 Hur ungdomarna ser på invandrare som grupp och hur de ser på sig själva

Av de ungdomar vi intervjuat så har de flesta en allmän uppfattning om hur invandrare är, som ofta är negativ. En del av ungdomarna har en uppfattning om att invandrare ställer till med mer problem och bråk. *”Det är mest bråk mellan utlänningar, det är det. Det är mest dom som gör problem”*. (Hanna). Andra har uppfattningen om att invandrare är lata, att de inte vill jobba och vill ha allting serverat samt att de är kriminella och håller på med droger. Ungdomarna säger att de själva till viss del håller med om denna allmänna uppfattning om hur invandrare är. De säger däremot att de inte har samma uppfattning om sig själva och sina kompisar som de har om andra invandrare.

De ungdomar som vi intervjuat säger sig vara medvetna om att andra har fördomar om dem. De säger emellertid att de inte bryr sig om vad andra och då framförallt vad andra svenskar tycker om dem. De intervjuade ungdomarna tycker att alla har rätt att bli behandlade med respekt för sin person. De vill inte definieras som en grupp dvs. gruppen invandrare som ofta används i negativ bemärkelse. Man vill bli uppfattad som individ. De tycker inte att det spelar någon roll var man kommer ifrån utan att det är hur man är som person som räknas. *”Jag tänker inte på vad dom e å sånt, de e mest hur dom e inuti, liksom personlighet å sånt”*. (Beata).

3.3.3.3 Framtid

En del av de intervjuade ungdomarna ser stora möjligheter med sin dubbla nationalitet. De säger att de kan flytta tillbaka till hemlandet och pröva hur det är att leva där. Om inte det fungerar kan de alltid flytta till Sverige igen. Det visar sig i intervjuerna att alla ungdomar utom en vill flytta utomlands dock inte nödvändigtvis till sitt hemland. De känner sig inte låsta vid att stanna i Sverige utan har ett större perspektiv. *”När jag blir vuxen och får min egen lägenhet så skulle jag hemska gärna vilja flytta, det är vad jag har drömt, till Amerika, U.S.A. då. Det är en stor dröm, det”*. (Daniela). De ser också möjligheter i flera olika länder, ofta i länder där de redan har släktingar.

Alla ungdomar som vi har intervjuat har ett relativt kort framtidsperspektiv. De funderar inte så mycket på framtiden. Någon menar att man ändå inte kan påverka vad

som skall hända. ”Jag tänker inte på vad som ska hända för det som ska hända händer ju liksom. Jag kan inte göra någonting åt det /.../. Jag vill liksom leva i nuet. Jag vill inte tänka på framtiden liksom, det kommer en massa tankar å allt sånt. Jag vet inte ens vad jag ska göra liksom”. (Beata).

Ungdomarna har en positiv syn på framtiden när det gäller utbildning och jobb. Alla vill gå på gymnasiet och flera vill läsa vidare efter gymnasiet. Yrken de skulle vilja ha är t.ex. psykolog, fotograf, bartender, advokat, polis och flygvärdinna. De tycker att det är viktigt att skaffa sig en utbildning för att få ett bra jobb. De ser att det är deras stora möjlighet till ett bra liv i framtiden. Tjejerna är mer oroliga för hur det kommer att gå i skolan än killarna. Killarna tror att det ordnar sig om man bara kämpar.

En del tror dock inte att situationen för invandrare generellt kommer att bli bättre i Sverige eftersom det ”inte är deras land” som de uttrycker det. De säger att invandrare har mindre chans att få jobb p.g.a. diskrimineringen på arbetsmarknaden. En tjej tar ett exempel hon känner till. ”Jag känner en kvinna då, hon va ingenjör där. Hon ville ha ett jobb, ett bra jobb så fick hon städerska, så jobbar hon som en städerska”. (Eleonor).

3.4 Analys

3.4.1 Identitet och stigmatisering

Enligt vår uppfattning kan man dra flera paralleller mellan Norbert Elias undersökning av Winston Parva och dess outsiders, och de intervjuade ungdomarna i vår undersökning. I denna jämförelse likställs ”de gamla” invånarna i Winston Parva med svenskarna i den här undersökningen. De ungdomar som vi intervjuat anser sig, liksom de som var outsiders i Elias studie vara väl medvetna om rykten och föreställningar som närmiljön har om dem. Invandrarungdomarna uppger sig ha en uppfattning om den allmänna bild svenskar i deras närmiljö har av dem som grupp och individer. Liksom invånarna i Winston Parva håller de också till viss del med om denna stigmatiserade bild, men understryker vikten av att själva bli betraktade som individer. De definierar inte sig själva som den ”störiga” minoriteten. Dock uppger de sig vara medvetna om att det existerar en minoritet som inte uppför sig enligt närmiljöns norm, men att detta inte kan kopplas till deras etniska ursprung. De intervjuade ungdomarna, liksom de med en

outsiderposition i Winston Parva, känner sig orättvist behandlade. De upplever att svenska ungdomar kan missköta sig utan att det görs lika stor grej av det. De får erfara att svenskar retar sig på dem när de går på stan exempelvis för att de, som de säger, är högljudda eller som Elias uttrycker det inte följer gängse kodex. De uppfattar att fokus läggs på negativa händelser som bekräftar de fördomar som redan finns, och att man därmed inte uppmärksammar det som faktiskt är bra. En annan jämförbar aspekt är den, som de upplever, högre status som svenskarna eller ”de gamla” invånarna har. Detta är en väl medveten aspekt som kommer av att de faktiskt var här först (är ”gamla”) och att det är svenskarnas land.

Ungdomarna uppger att de har lägre status och att de har färre rättigheter, eftersom de är främlingar i svenskarnas land. Svenskarnas tänkta egenskaper uppfattas som riktmärke för vad som är acceptabelt eller ej. (Johansson, 1999, s 102). Liksom outsiders i Winston Parva, uppger de intervjuade ungdomarna att de försöker leva enligt accepterad norm i Sverige, vad det gäller uppförande, språk m.m. Det upplevs som viktigt att passa in. (Elias & Scotson, 1999, s 143).

Ungdomarna uttrycker åsikter som spänner mellan allt från att vara helt säkra på sin nationalitet och identitet till att växla från den ena situationen till den andra. Detta är ju något som i allra högsta grad påverkar dem som personer och skapandet av en egen identitet. Nader Ahmadi säger i kapitlet tidigare forskning att identiteten är viktig för att man skall ha en fast punkt i tillvaron. P.g.a. att många invandrarungdomar saknar en identitet i det svenska samhället känner de sig som främlingar i det enda samhälle de faktiskt tillhör dvs. det svenska. Ahmadi menar att man kan kalla dessa människor för ”varken-eller-människor”. De har som han säger lämnat någonstans men inte anlänt någon annanstans. (Ahmadi, 1998, s 81-82).

Vi kan konstatera att vissa blir väldigt anpassningsbara medan andra inte blir något eller någon alls. Den symboliska interaktionismen tar upp olika sätt som människan skapas på. Meads grundtanke är just att människan skapas i samspel med andra. Cooley använder begreppet spegeljag för att förklara hur man som människa växer fram. Han menar att vi formas genom att spegla oss in andras reaktioner på våra handlingar. (Hilte, 1996, s 109-111). Genom att forma sin identitet på detta sätt blir det naturligtvis oerhört viktigt vad andra tycker om en och hur de visar detta.

De ungdomar som vi har intervjuat upplever att de blir stigmatiserade som grupp och att alla dras över samma kam. De upplever att vissa svenskar har en bestämd uppfattning om hur invandrarungdomar är, bara utifrån att de är invandrare. Deras uppfattning är att man inte ser deras individuella olikheter och särdrag. Faran med detta är att man ger kultur ett förklaringsvärde den inte besitter. (Sernhede 2000, s 4). Istället för att se de sociala villkor som dessa ungdomar lever under, uppmärksammas etnicitet som förklaringsgrund till upplevda problem. Etnicitet har ju i många sammanhang, som har tagits upp i diskussionen av begreppet, blivit ett medel för att särskilja människor från varandra genom att se deras olikheter. Etnicitet blir på så vis utgångspunkten för ett "vi och dom-tänkande". Vi gör inom ramen för denna uppsats inga anspråk på att förklara hur svenskar faktiskt ser på invandrarungdomar. Dock finner vi det mycket intressant, om än bekymmersamt, att de intervjuade ungdomarna faktiskt upplever denna brännmärkning och de konsekvenser den får.

I kapitlet tidigare forskning tar vi upp invandrarungdomars på många sett svåra identitetsutveckling. Vi kan inte genom denna undersökning belägga exakt hur ungdomarna påverkas av närmiljöns uppfattade bild av dem. Däremot kan vi anta att de inte förblir oberörda av den stigmatiserade och enkelspåriga bild som de upplever att människor har av dem. Samspelet med de som Mead benämner som "man", "folk", eller "samhället", alltså de generaliserande andre, är enligt honom avgörande för utvecklingen av individens identitet och personlighet. Enligt Mead är i själva verket ett jag en del av samhället och därmed en del av närmiljöns upplevda bild av en själv. (Berg, 1998, s 160-165). Uppenbarligen så har de intervjuade ungdomarna många funderingar kring detta. Även om flera säger att de struntar i vad andra tycker och inte vill känna igen sig själva i att vara bråkiga och kriminella, så verkar de ändå ha tagit över denna stigmatiserade uppfattning om gruppen invandrarungdomar som helhet. De intervjuade ungdomarna har nämligen en allmän uppfattning om att invandrarungdomar är stökiga och störiga etc. men de känner alltså inte igen sig själva eller sina bekanta i den beskrivningen. Detta, menar vi, påvisar att ungdomarna på något sätt har tagit över den, som de upplever, generella bilden av invandrarungdomar som grupp. Om och hur det påverkar dem som individer kan vi inte med säkerhet veta. Däremot kan vi utifrån vår teoretiska utgångspunkt hävda att dessa ungdomar, liksom alla människor, påverkas och formas av sin närmiljö och av hur andra människor uppfattar och samspekar med dem. Cooley menar att det vi känner när vi tänker på oss själva grundar sig på hur vi

tror att andra tänker om oss. På så vis styrs våra handlingar av andras reaktioner och omdömen. (Berg, 1998, s 109-111). Ålund menar att invandrarungdomarna tenderar att formas efter den stereotypa bild de bemöts av och att känslan av vem man själv är påverkas av andras schablonartade stereotypier av en själv. (Ålund, 1997, s 124). Utifrån Johanssons resonemang påverkas individens självuppfattning på sikt av gruppens identitet och uppfattade karaktärsdrag. (Johansson, 1999, s 88-93).

Norbert Elias tar upp ett exempel på detta i sin studie av Winston Parva. Han säger att etablerade i ett samhälle kan förmå nya invånare att acceptera en bild av sig själva som sämre i alla bemärkelser. Som ny invånare kan man gå så långt som att ta över de etablerades åsikter om en. Detta leder till slut till att man lever upp till de fördomar de etablerade i samhället har. (Elias & Scotson, 1999, s 106).

Det är anmärkningsvärt att de flesta som vi har intervjuat delvis verkar dela uppfattningen att invandrare överlag är mer stökiga. Dock är det egentligen ingen av dem som upplever att det förekommer mycket våld eller kriminalitet etc. bland deras bekanta, och de känner inte igen sig själva i den beskrivningen. Däremot säger nästan alla att de trivs väldigt bra på skolan, just p.g.a. den goda stämningen och gemenskapen. Detta kan jämföras med Lars B Ohlssons avhandling där han tar upp ungdomsproblem och fastställandet och upprätthållandet av samhällets moraliska gränser. (Ohlsson, 1997, s 41-42). Sociala problem är inte objektivt givna, värderingsfria eller neutrala. De är påverkade och styrda av det omgivande samhällets politiska, sociala, moraliska och historiska värden. De är vad man brukar kalla konstruerade. (Jamrozik & Nocella, 1998, s 2-5). Konstruerade problem byggs upp av spekulationer grundade på tidigare erfarenheter eller fördomar. Dessa fungerar ofta som självuppfyllande profetior. (Ohlsson, 1997, s 41-42). När människor definierar en falsk situation som sann, blir resultatet att den visar sig bli sann i praktiken dvs. den blir en självuppfyllande profetia (Berg, 1998, s 175).

3.4.2 Utanförskap

De ungdomar som vi har intervjuat känner sig på sätt och vis som främlingar i det egna landet, på samma vis som Ahmadi tar upp i kapitlet tidigare forskning. Detta kommer i vårt empiriska material främst till uttryck genom ungdomarnas upplevelser av att

Sverige inte är deras land, samtidigt som ursprungslandet inte heller är riktigt ”hemma”. Detta gemensamt upplevda utanförskap skapar nya gemenskaper tillsammans med andra invandrare. Dessa gemenskaper skriver Ålund, Ahmadi och Johansson om och visar sig i vårt intervjumaterial framförallt genom upplevd trygghet och närhet tillsammans med andra invandrarungdomar.

Ungdomarna talar om en trygghet som de inte känner med svenskar. Man kan här dra paralleller till Norbert Elias studie av Winston Parva som vi tagit upp i kapitlet tidigare forskning. I hans studie tar han upp att ungdomarna i det nya området fick en mycket sårbar och vacklande självkänsla. De var osäkra på sitt värde, sin roll och uppgift i samhället. De var heller inte säkra på vad andra tyckte om dem. Detta p.g.a. den outsiders position de fått i samhället. (Elias & Scotson, 1999, s 106).

En del av de intervjuade ungdomarna önskar ha kontakt med fler svenskar i sin vardag. I kapitlet om tidigare forskning refereras till en artikel av Rahem som tar upp just detta, samt att det behövs en mer korrekt bild av invandrare i Sverige. Den uppfattningen kan jämföras med vårt intervjumaterial. I den refererade artikeln uttrycker invandrarna själva att förutsättningen för att bli accepterade i Sverige är att en korrekt bild av invandrare i Sverige förmedlas. Att bli accepterad eller inte i det svenska samhället är avgörande för god livskvalitet och hälsa. (Rahem, 1999).

Genom att de intervjuade ungdomarna anser sig vara medvetna om fördomar som vissa svenskar har, försvåras relationen med svenskar. De ungdomar som vi har intervjuat upplever, liksom tidigare forskning visat, en närhet och gemenskap tillsammans med andra invandrare. Med dem kan de känna gemenskap i utanförskapet vad det gäller upplevelser, erfarenheter och bilder av världen. Johanssons tidigare forskning visar att detta leder till att grupperna ömsesidigt förstärker sitt avståndstagande från varandra. Det ligger en risk i att negativ bekräftelse är bättre än ingen bekräftelse alls, det kan framkalla en destruktiv motreaktion. (Johansson, 1999, s 102).

Utifrån det empiriska materialet har vi fått veta om ungdomarna är medlemmar i någon förening eller är engagerade i någon fritidsaktivitet eller inte. Detta är avgörande för om man har någon kontakt med svenskar efter skolan. Vid närmare eftertanke skulle man

kunna påstå att det är så vi träffas i Sverige. Annars är det inte så lätt att lära känna andra människor som ny på en ort.

3.4.3 Framtidsutsikter

Ungdomarna vi intervjuade har en positiv framtidssyn för egen del, framförallt när det gäller utbildning och jobb. Det positiva för många ligger i att när de utbildat sig färdigt skall de flytta från Sverige. Ålund menar att detta sökande efter en sociokulturell hemhörighet präglar invandrarungdomars identitetsarbete. (Ålund, 1997, s 145). Vi kan också knyta det till Elias studie av orten Winston Parva. Han förklarar flytt syndromet genom att de ungdomar i det nya området som hade ambitioner i livet såg det klokast att flytta från orten. Detta för att undkomma den stigmatisering som de utsattes för av etablerade invånare på orten. (Elias & Scotson, 1999, s 71-73, 80).

Man kan förmoda att ungdomarna i vår studie är präglade av andras negativa åsikter om dem. Detta trots att de säger att de inte bryr sig om vad andra säger om dem. De ser sig ha bättre chanser i livet någon annanstans i världen. Några av ungdomarna ger också exempel på att de inte tror att det kommer att bli bättre för invandrare generellt i Sverige bl.a. med tanke på diskrimineringen på den svenska arbetsmarknaden. Till skillnad från vad statistiken visar planerar alltså dessa ungdomar att genomföra gymnasiet. De är medvetna om att utbildning är väldigt viktigt för att få en plats på arbetsmarknaden. De planerar att läsa på gymnasiet och vissa även på universitet. Troligtvis är det problem de stöter på senare på vägen som gör att de ändå inte lyckas. (Ds, 2000:47, s 10-13).

Ungdomarna i vår studie har ett väldigt kort framtidsperspektiv. Detta beror säkert delvis på deras ålder. Det är här och nu som är viktigt i tonåren. Vi kan här dra en parallell till Elias studie där han menar att ungdomarna i det nya området hade en oförmåga att se sig själva i ett längre framtidsperspektiv samt att de inte ägnade mycket tid åt att fundera på sin framtid. De tog istället en dag i taget och detta menar Elias berodde på deras sårbara och vacklande självkänsla som tog sig uttryck på olika sätt. Varav ett kort framtidsperspektiv var ett av dem. (Elias & Scotson, 1999, s 106, 108).

Något som för oss blev en väldigt positiv upplevelse under intervjuperioden, var trots allt den styrka och optimism som de intervjuade ungdomarna utstrålade. Vi har funderat över hur mycket det har att göra med deras unga ålder och att upplevelsen kanske skulle bli en annan om vi intervjuar dem igen om 5-10 år då de har mött arbetslivet och andra eventuella svårigheter. Känslan vi nu fick var emellertid att dessa ungdomar har en kraft och ett mod som kan leda dem långt om detta bara tas till vara. Den symboliska interaktionismen ser identitetsskapandet som en process. Även Ålund skriver om denna process i identitetsskapandet. Därmed skulle dessa ungdomar kunna få en positiv framtid och självbild om de började betraktas med andra ögon och att närmiljön istället såg deras positiva sidor och styrkor. Ålund skriver, som tagits upp i kapitlet tidigare forskning, om hur nytänkande ungdomar i Rinkeby inte accepterar att bli behandlade på samma sätt som deras föräldrar behandlats. (Ålund, 1997, s 178).

4. Avslutning

4.1 Sammanfattning

Syftet med vår uppsats har varit att ta reda på hur invandrarungdomar upplever att svenskar i deras närmiljö uppfattar dem som individer och som grupp samt vad invandrarungdomarna har för bild av sig själva och av andra invandrare. Våra frågeställningar har således varit. Vad anser invandrarungdomarna att svenskar i deras närmiljö har för bild av dem, som grupp och som enskilda individer? Hur ser invandrarungdomarna på sig själva? Hur ser invandrarungdomarna på invandrare som grupp? Hur ser de på sin framtid? Vilka kontakter har de med svenskar i sin vardag? Upplever de ett utanförskap?

Vi har för att uppnå vårt syfte och få svar på våra frågeställningar gjort en kvalitativ undersökning. Vi har intervjuat åtta stycken invandrarungdomar i 9:e klass, fyra killar och fyra tjejer. Som teoretisk förklaringsmodell har vi använt oss av den symboliska interaktionismen. Vi tar också upp tidigare forskning på området som styrker vår teoretiska utgångspunkt vilken kortfattat innebär att man som individ formas i samspel med andra människor.

Vi har genom vår undersökning kommit fram till att de ungdomar vi intervjuat har en generell bild av andra invandrare som de inte tycker stämmer in på dem själva, deras familj eller deras kompisar. Den generella bild de har är ganska negativ. Ungdomarna upplever också att svenskar har en bestämd uppfattning om hur invandrare är och därmed hur ungdomarna som vi intervjuat är. Denna, oftast negativa uppfattning, har de intervjuade ungdomarna tagit till sig och de uttrycker sig som sagt själva på liknande sätt om invandrare som grupp. De säger att de inte bryr sig om vad andra säger om dem, som syftar på att de är invandrare. Vi kan i vår uppsats inte dra någon betydande slutsats av hur deras identitet påverkas av vad andra säger om och till dem i negativ bemärkelse. Den tidigare forskning vi tar upp och vår teoretiska utgångspunkt menar dock att människor formas i samspel med sin omgivning och därmed påverkas av hur man blir bemött i samhället. När det gäller kontakten med svenskar in sin vardag finns det en önskan hos vissa av ungdomarna att ha mer kontakt med svenskar. Det visar sig att de som har kontakt med svenskar utanför skolan är de som är engagerade i någon förening eller utövar någon sport.

Ungdomarna säger i intervjuerna att de känner en trygghet i att umgås med människor med samma etniska bakgrund, till skillnad från att umgås med svenskar. De säger också att de känner en större samhörighet med andra invandrare, även om dessa inte har samma etniska bakgrund. Denna samhörighet beror på ett gemensamt upplevt utanförskap. De intervjuade ungdomarna känner sig som främlingar i det svenska samhället. De upplever att Sverige inte är "deras" land. Ungdomarna ser mycket positivt på sin egen framtid. De skall alla läsa på gymnasiet och de flesta vill läsa på universitet och högskola. Deras framtidsdrömmar innebär i alla fall utom ett att flytta utomlands när de är färdiga med studierna.

4.2 Slutdiskussion

Det har väckts många tankar och reflektioner på ämnesområdet hos oss under arbetet med denna uppsats. Uppsatsarbetet har på många sätt varit väldigt givande att genomföra. Framförallt var det roligt att göra intervjuerna på skolan. Det är intressant att trots att intervjuerna till stor del har präglats av osäkerhet och motsägelser från de intervjuade ungdomarnas sida, så har vi sammantaget ändå fått en rätt samstämt bild av ungdomarnas upplevelser. Motsägelseerna ligger i att

de intervjuade ungdomarna upplever att det finns en negativ bild av invandrarungdomar och de håller delvis med om denna bild, samtidigt som de inte känner igen sig själva eller sina närmaste i den, fast att de betraktar sig själva som invandrare. Vårt resultat tyder på att de är präglade av närmiljöns upplevda uppfattning och att osäkerheten ligger i detta. Problemet för dem ligger inte i segregeringen i sig utan i att förväntningar, fördomar och roller som de identifierar sig med gör att de är diskvalificerade redan från början.

Utifrån det relativt lilla empiriska material som vi har arbetat med är det svårt att dra några betydande slutsatser. Liksom ofta inom samhällsvetenskapen har vi studerat ett problem som är svårt att mäta med siffror. Vårt intresse har emellertid handlat om att försöka förstå de intervjuade ungdomarnas upplevelser och attityder, för att därefter kunna sammanställa dessa och dra paralleller till teori och tidigare forskning. Vårt mål var från början att skriva en uppsats som andra kan ha nytta och glädje av att läsa. Vår förhoppning är att läsaren skall inse hur strukturella och sociala villkor, samt stigmatisering och kulturalisering av problem, har betydelse för människors situation och utveckling. Samt hur betraktelsen av de berörda ungdomarna blir avgörande för deras självuppfattning och identitet samt påverkar deras handlingar, attityder och framtidsvisioner. Genom att se sammanhangen och låta ungdomarnas röster bli hörda, har vi en önskan om att väcka förståelse och att minska rädslan för det som verkar annorlunda.

Det optimala och en av förutsättningarna för ett mångkulturellt samhälle innebär att vi ser likheter istället för skillnader mellan människor samt positiva aspekter istället för problem av invandring och möten med andra kulturer. Överhuvudtaget upplever vi att vårt samhälle är så fokuserat på problem och det som betraktas som främmande. På något vis söker vi offer, lämpliga att betrakta som syndabockar till upplevda problem. Att invandrare lätt blir offer för stigmatisering och upprätthållandet av samhällets moraliska gränser är något vi framförallt lärt oss att förstå under denna termin. Under arbetet med uppsatsen samt under praktiktiden har våra kontakter med invandrarungdomar inneburit många positiva erfarenheter. Något som vi vill dela med oss genom att påpeka att varje individ är unik och att det omöjligt går att se invandrarungdomar som en homogen grupp.

Några intryck som vi har fått av dessa ungdomar och som sällan ges utrymme för i den allmänna debatten, skulle vi avslutningsvis vilja dela med oss. Överlag så upplever vi att dessa ungdomar är väldigt solidariska med olika typer av människor och kulturer. De verkar vara öppna och flexibla för nya intryck utan att vara fördömande mot det som kan betraktas som annorlunda. De har ofta en utvecklad social kompetens vad det gäller att kunna umgås med människor i olika åldrar och med olika ursprung. Utifrån våra erfarenheter är de berörda ungdomarna även väldigt lojala mot de som bemöter dem med respekt. Vi är naturligtvis medvetna om att vi inte kan tala för alla invandrarungdomar. Vi gör bara anspråk på att förmedla våra positiva erfarenheter. Vår förhoppning är som sagt att skapa förståelse, vilket i sin tur skulle kunna leda till att man istället för att döma ut kan ta till vara på de möjligheter och styrkor som dessa människor innehar.

5. Källförteckning

Ahmadi, Nader (1998). "Om jaguppfattningens betydelse för tolkningen av sociala roller" i Ahmadi, N., red.: *Ungdom, kulturmöten, identitet*. Arlöv: Liber AB.

Berg, Lars-Erik (1998). "Den sociala människan: Om den symboliska interaktionismen" i Månson, P., red.: *Moderna samhällsteorier, traditioner riktningar teoretiker*. Stockholm: Rabén Prisma.

Elias, Norbert & Scotson, John L (1999). *Etablerade och outsiders*, Lund, Arkiv, 2:a uppl.

Hilte, Mats (1996). *Avvikande beteende- En sociologisk introduktion*, Lund, studentlitteratur.

Jamrozik, Adam & Nocella, Luisa (1998). *The Sociology of Social Problems – Theoretical Perspectives and Methods of intervention*, Kina, Cambridge University Press.

Johansson, Rune (2000). "Gemenskapens grunder- Etnicitet som konstruktion och process" i Johansson, E., red: *Etnicitetens gränser och mångfald*. Bjärnum: Carlsson Bokförlag.

Jönsson, Åke (1997). *Historien om en stad del 3 Landskrona 1900-1997*, Landskrona, AB Landstryck.

Lantz, Annika (1993). *Intervjumetodik*, Lund, Studentlitteratur.

Ohlsson, Lars B (1997). *Bilden av den "hotfulla ungdomen"- Om ungdomsproblem och om fastställandet och upprätthållandet av samhällets moraliska gränser*, Hässleholm, Värpinge Ord och Text.

Pohjola Rahem, Minna (1999) Segregation påverkar hälsan mer än krig. *Metro*. 990207.

Sernhede, Ove (2000) Föreställda gemenskaper och nya gemenskaper. *Nordisk Socialt Arbeid* 2000:1, 2-11.

Soydan, Haluk (1999). "Att förstå etnisk mångfald är inte lätt" i Soydan, H.,: *Socialt arbete med etniska minoriteter- En litteraturöversikt*. Eskilstuna: Liber AB.

Trost, Jan (1997). *Kvalitativa intervjuer*, Lund, Studentlitteratur, 2:a uppl.

Ålund, Aleksandra (1997). *Multikultiungdom- Kön, etnicitet, identitet*, Lund, Studentlitteratur.

5.1 Övriga källor

Ds 2000:43 *Begreppet invandrare*. Kulturdepartementet. Stockholm: Fritzes.

1999:21 *Det handlar om personer inte kulturer! Sex- och samlevnadsundervisning i mångkulturella skolor*. Folkhälsoinstitutet. Stockholm.

Ds 2000:47 *En svartvit arbetsmarknad- En ESO-rapport om vägen från skola till arbete*. Finansdepartementet. Stockholm: Fritzes.

Göteborgs Universitet, Lars-Erik Berg <http://www.sociology.gu.se/STAFF/lars-erik.berg.htm>

Socialhögskolan, Lars B Ohlsson <http://www1.ldc.lu.se/soch/LO.htm>

Socialhögskolan, Mats Hilde <http://www1.ldc.lu.se/soch/MH.htm>

Umeå Universitet, Aleksandra Ålund
http://www.umu.se/soc/personal/alund_aleksandra.htm

Bilaga 1. Intervjuformulär

1. Hur gammal är du?
2. Vad heter bostadsområdet som du bor i?
3. Berätta hur det gick till när du kom till Sverige. När kom du hit? Var kommer du ifrån?
4. Ser du dig som svensk eller som invandrare?
5. Tycker du att boendet är uppdelat mellan svenskar och invandrare i Landskrona?
6. Varför tror du i så fall att boendet är så uppdelat mellan svenskar och invandrare i Landskrona?
7. Hur tycker du det är att gå i en skola där det mest går invandrare?
8. Vad gör du på din fritid?
9. Är du engagerad i någon fritidsaktivitet?
10. Hur tror du att svenska ungdomar ser på invandrarungdomar som grupp?
11. Hur tror du att svenska ungdomar ser på dig som person?
12. Hur tror du att vuxna svenskar ser på invandrarungdomar som grupp?
13. Hur tror du att vuxna svenskar ser på dig som person?
14. Stämmer deras bild överens med vad du själv tycker?
15. Har du kontakt med svenska ungdomar?
16. Har du kontakt med vuxna svenskar?
17. Hur tycker du det är att umgås med svenskar?
18. Vad har du för tankar om framtiden?
19. Vilka möjligheter ser du?
20. Ser du några problem?